การสื่อความหมายภาษาท่ารำการเคลื่อนไหวของนางอัปสรเรื่อง นนทุก

The Interpretation of Dance Composition and Movement of Apsara in A Dance Theatre : 'Nontuk'

มานิต เทพปฏิมาพร[1]

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ภาษาท่าของการสื่อภาษาในการแสดงละครรำ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วรรณกรรมของไทยสามารถเข้าอยู่กับสังคมในปัจจุบันได้ ละครรำเรื่องนนทุกยังคงสามารถสื่อความหมายในเรื่องของภาษาการสื่อสาร ลักษณะการเคลื่อนไหว ที่ให้ความรู้และความเข้าใจโดยมุ่งเน้นสถานการณ์ในปัจจุบัน เพื่อมาเป็นเรื่องราวเทียบเคียงให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้จากสถานการณ์ที่สอดคล้องกับบทวรรณกรรมของไทยรวมถึงการวิเคราะห์บทละคร การวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครที่มีต่อบทวรรณกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของผู้แสดงและผู้กำกับการแสดง ผลที่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะรูปแบบของละครรำ ที่มีความงดงามและสมจริงมากขึ้นที่คงไว้ในลักษณะจารีตของการแสดงละครรำเพื่อนำความรู้สู่สังคม

คำสำคัญ: การสื่อความหมาย/ ภาษาท่า / การสร้างสรรค์ละครรำ

---

[1] อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The procession of creating body language and dance interpretation of a dance theatre aims to adjust the Thai classical literature to be accepted by the society at the present time. The dance theatre “Nontuk” is still able to present the meaning of the story and movements show the understanding in the present situation, it is compared to the situations for audiences can learn situation of the literature. It included the analysis the plays and the characters which affected to the dramatic composition for developing the potential of performers and director. The result of procession leads the form of the dance theatre changed which is more realistically beautiful yet still be in traditional dance appearance and offers the knowledge.

Keywords: Interpretation; Thesaurus; Dance Creation

1.ที่มาและความสำคัญ

บทความนี้พัฒนาขึ้นจากการที่ผู้เขียน ได้สร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด นารายณ์ปราบนนทุก ในรูปแบบละครรำ ที่สามารถแสดง เหตุและผล จุดมุ่งหมายของตัวละคร นางอัปสร (พระนารายณ์แปลง) และนนทุก ผ่านภาษาท่ารำ และการวางตำแหน่งตัวละครใหม่ ในช่วงรำแม่บทเล็กในการแสดงชุดนี้ ซึ่งแตกต่างไปจากแบบแผนดั้งเดิมที่มีการแสดงกันมาก่อน

ในบทความนี้ผู้เขียนใช้ทฤษฎีในการสื่อสารมาปรับใช้ในการร่ายรำ และจัดตำแหน่งบนเวทีการแสดงละครรำ เพื่อให้นักแสดงมีการสื่อความหมายเป็นภาษาท่าทาง จากการร่ายรำที่ตัวละครใช้ในการแสดงและสื่อสารกันในการแสดงที่สามารถสื่อสารกับผู้ชม การสื่อสารให้เกิดความเข้าใจนั้นสามารถสื่อสารได้หลายวิธีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการส่งด้วยเสียง (การพูด) การเคลื่อนไหว 4. ลักษณะการสื่อสารเช่น การส่งสาร การรับสาร การรับรู้และการตีความเป็นต้น กรรณิการ์ อัศวดรเดชา (2553, หน้า 2) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นทักษะที่มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะสามารถให้มนุษย์รู้โลกภายนอกได้ในขณะที่เราได้รับสิ่งเร้า (Stimuli) การตีความหมายนั่นคือ เรากำลังส่งสารกับแหล่งข่าวสารที่ส่งสิ่งเร้าและสื่อสารกับตัวของเราเอง โดยเรารับและตีความหมายสิ่งต่าง ๆ เสมอ ตลอดเวลาที่เรามีชีวิตอยู่ การที่เราพูดกับคนอื่น ๆ ก็เป็นกิจกรรมทางการสื่อสารซึ่งจัดเป็นระบบการ (Process)

จากการสื่อสารโดยภาษาท่าทาง การเคลื่อนไหวทิศทางกล้ามเนื้อ การแสดงออกทางสีหน้าและสายตา การสื่อสารนอกเหนือจากคำพูดคือการสื่อสารด้วยอวัจนภาษา อวัจนภาษาเป็นสารที่มีความคลุมเครือ ในการทำความเข้าใจสารที่เป็นอวัจนภาษา เราต้องมีความรู้เกี่ยวกับอวัจนภาษา การจัดแบ่งประเภทสัญลักษณ์ของอวัจนภาษา และเรียนรู้ความหมายของอวัจนภาษาแต่ละประเภท ช่วยให้เราเข้าใจถึงความหมายของอวัจนภาษานั้นได้ แต่ก็ต้องเข้าใจว่ามีข้อจำกัดของการตีความหมายด้วย (กรรณิการ์ อัศวดรเดชา, 2553, หน้า 60)

ในฐานะผู้ส่งสารจึงต้องอาศัยช่วงรำ“แม่บท”ในการสร้างความหมาย สามารถสื่อความและกำหนดลักษณะให้เกิดการรับรู้ที่ตรงกัน จึงต้องทำความเข้าใจกับการสื่อสาร การเคลื่อนที่ของร่างกายว่ามีความประสงค์ในการสื่อความอย่างไร

2. การรำแม่บท : ความหมาย และการสื่อสารตามประเพณี

การรำแม่บทนั้นถือว่ามีความสำคัญเป็นอันมากสำหรับผู้ที่มีความสนใจทางด้านนาฏศิลป์ เพราะการรำแม่บท ถือเป็นจุดกำเนิดการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำหลาย ๆ ชุดการแสดง ทั้งที่เป็นแม่ท่าในการฝึกหัดพัฒนาทางทักษะผู้ที่มีความสนใจในทางด้านนาฏศิลป์แล้ว ยังสามารถให้ความหมายท่าทางและบรรยายความรู้สึกของตัวละครออกมาเป็นภาษาท่าทาง กระบวนการรำที่เป็นมาตรฐานในรูปแบบของระบำในลักษณะต่าง ๆ

ที่มาของแม่บทในนาฏศิลป์ไทย พบเป็นหลักฐานชัดเจนเป็นภาพเขียนสีในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏเป็นภาพผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่องพระและนางรวม 2 คน แสดงท่ารำใช้จีบและการตั้งวงในลักษณะต่าง ๆ ประกอบการก้าวเท้าการยกเท้าและการเอียงศีรษะ พร้อมมีชื่อท่ารำประจำทุกภาพ ภาพท่ารำดังกล่าวคงเหลือถึงปัจจุบันโดยเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 33 ภาพ แต่อย่างไรก็ดีหลักฐานดังกล่าว ไม่ได้แสดงว่าชุดท่ารำที่ปรากฏตามภาพเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 1 แต่กลับแสดงว่า

ท่ารำที่มีชื่อกำกับทุกภาพนั้น น่าจะเกิดขึ้นในแผ่นดินไทยก่อนรัชกาลที่ 1 มาแล้ว เนื่องจากการพัฒนาท่ารำจนมีชื่อกำกับท่ารำอย่างชัดได้นั้น ควรมีการประดิษฐ์ การสั่งสม และนำมาใช้หลายต่อหลายครั้งจนตกผลึกเป็นชื่อเรียกท่ารำนั้น ๆ อย่างชัดเจน (สุภาวดี โพธิเวชกุล, 2559, หน้า 3)

การรำแม่บทเล็กได้คัดมาจากวรรณกรรมบทละครเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทุก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (สะกดคำว่า “นนทก” ตามพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1) ซึ่งลักษณะคำประพันธ์เป็นกลอน เช่นเดียวกับแม่บทใหญ่ แต่ลดลงมาเหลือ 6 คำกลอน 18 ท่ารำ มีการใช้ทำนองเพลงชมตลาดเช่นเดียวกัน ต่อมา อาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้น ได้คัดเลือกการแสดงชุดนารายณ์ปราบนนทุกถ่ายทำเป็นภาพยนต์เพื่อนำไปเผยแพร่ท่ารำไทยทั่วโลก โดยเปลี่ยนเป็นชื่อชุดนิ้วเพชรเรียกว่า ท่ารำแม่บทนางนารายณ์หรือแม่บทเล็ก ถ่ายทำโดยบริษัทหนุมานภาพยนต์ ผู้อธิบายเป็นภาษาอังกฤษ คือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้บรรจุเพลงหน้าพาทย์ คืออาจารย์มนตรี ตราโมท รำแม่บทเล็กได้บรรจุเข้าเป็นหลักสูตรในการเรียนนาฏศิลป์ เช่น เดียวกันกับเพลงช้า เพลงเร็ว (อรวรรณ ขมวัฒนา, 2550, หน้า 70)

นารายณ์ปราบนนทุกเป็นวรรณกรรมที่ถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของ พระรามและทศกัณฐ์ ได้มาจากโครงเรื่องนารายณ์ปราบนนทุก เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้กล่าวถึง “นนทุก” มีหน้าที่ล้างเท้าเทวดาอยู่เชิงเขาไกรลาศ นนทุกมักจะถูกเทวดากลั่นแกล้งได้รับความทุกข์ทรมานอยู่เสมอ จึงได้ขอพรจากพระอิศวรให้มีนิ้วเพชรไว้ป้องกันตัว พระอิศวรเมตตาประทานให้ตามต้องการ แต่นนทุกกลับกำเริบใช้นิ้วเพชรสังหารเทวดานางฟ้าเดือดร้อนไปทั่ว พระอิศวรจึงขอให้พระนารายณ์เสด็จลงไปปราบ พระนารายณ์จึงได้แปลงกายเป็นนางงามมาลวง ให้นนทุกหลงใหลและรำตามจนใช้นิ้วชี้ลงไปที่ขาของตนเองล้มลง พระนารายณ์จึงสังหารนนทุกสิ้นใจตาย (สุภาวดี โพธิเวชกุล, 2559, หน้า 85)

ผู้ศึกษาวิเคราะห์บทละครและตีความหมายของลักษณะการแสดงได้เนื้อเรื่องว่า บนสวรรค์ชั้นฟ้ามียักษ์ชื่อ “นนทุก” เป็นยักษ์ที่คอยปฏิบัติหน้าที่ล้างเท้าให้แก่เหล่าเทพเทวดานางฟ้า ด้วยเหตุการปฏิบัติหน้าที่การล้างเท้า ด้วยการสัมผัสแตะต้องเนื้อตัวกันระหว่างตัวนนทุกที่เป็นเพศชายและนางฟ้าที่เป็นสตรี จึงทำให้เหล่าเทวดานางฟ้าเกิดความไม่พอใจ จึงเป็นเหตุที่ทำให้เกิดการกลั่นแกล้งนนทุกให้อับอาย บ้างจิกหัวถอนผม บ้างทุบตี จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดแรงแค้นเหล่าเทวดานางฟ้า นนทุกจึงได้ตั้งจิตอธิฐานขอประทานพรนิ้วเพชรเพื่อป้องกันตัวจากพระอิศวร เมื่อได้ตามประสงค์กลับทำให้นนทุกถือว่าตนมีอำนาจบาตรใหญ่ไม่เกรงกลัวใครจึงทำให้เกิดการล้างแค้นเหล่าเทวดานางฟ้า สร้างความวุ่นวายบนสวรรค์ชั้นฟ้า พระนารายณ์ได้รับโองการจากพระอิศวรให้ลงมาปราบนนทุก จากการกระทำผิดของนนทุกไม่ยับยั้งชั่งใจในเรื่องของสตรี พระนารายณ์จึงมีกลอุบายแปลงกายเป็นนางรำชื่อสุวรรณอัปสร นนทุกเป็นยักษ์อยากรู้อยากลอง เจ้าชู้ในเรื่องของสตรี องค์เทพอัปสรจึงออกมาร่ายรำได้อย่างงดงาม เมื่อนนทุกพบนางอัปสรจึงหลงใหลหาหญิงใดเทียบเท่าและคิดว่านางได้หลงรักเป็นใจแก่ตนเอง นางอัปสรรำยั่วยวนนนทุกให้รำตามด้วยท่วงท่าต่าง ๆ ตามกลอุบาย เมื่อถึงท่าชี้นิ้วลงที่ต้นขา นนทุก ก็ขาหักเพราะอำนาจนิ้วเพชรของตน นางอัปสรจึงกลับกลายเป็นพระนารายณ์แล้วเหยียบบนอกและสังหาร

จากโครงเรื่องข้างต้น จะเห็นว่า เรื่องนนทุกนี้เป็นเรื่องราวที่มีความขัดแย้งสูง ตัวละครหลักคือนนทุกมีความคับแค้นใจที่ถูกกลั่นแกล้ง และต้องการเอาชนะเหล่าเทพเทวดา เมื่อได้อำนาจ ก็เกิดการใช้อำนาจในการล้างแค้นข่มเหงผู้อื่นเพื่อเอาชนะ พระนารายณ์จึงต้องลงมาปราบ

ผู้ศึกษาได้เกิดแรงบันดาลใจในการนำการแสดงโขนรามเกียรติ์ ตอนนารายณ์ปราบนนทุก ที่มีเนื้อเรื่องที่น่าสนใจและสอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมือง ภัยใกล้ตัวที่สามารถเกิดขึ้นได้ในสังคมไทยปัจจุบัน จึงเป็นเหตุในการนำเอาบทละครเรื่องนนทุกมาสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบละครรำ บทโขนตอนนารายณ์ปราบนนทุก ที่มีอยู่มาศึกษาอย่างละเอียดและได้ตีความลักษณะของตัวละครในเรื่องนารายณ์ปราบนนทุกโดยวิธีการสร้างสรรค์โดยศึกษาเหตุการณ์เรื่องราวที่ใกล้เคียงเปรียบเทียบและมีความหมาย ในลักษณะเดียวกันกับบทละครเรื่องนารายณ์ปราบนนทุก ไม่ว่าจะเรื่องชนชั้น อำนาจ สิทธิ การปกครอง การหลอกลวงหรือการปลอมแปลง ที่มีอยู่ในปัจจุบันมาพัฒนาให้ตัวละครได้เกิดความคิดความรู้สึกการตีความ เพื่อให้ผู้แสดงได้ดำเนินเรื่องให้กระชับและเกิดสุนทรียภาพความเข้าใจในการชมละครรำ เรื่องนนทุก

3. การตีความและการวิเคราะห์ลักษณะตัวละคร

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารและลักษณะการเคลื่อนไหวในละครรำเรื่องนนทุก มีความประสงค์ในการสื่อความของตัวละครที่เข้าใจได้ง่ายเกิดการกระทำที่ชัดเจนสอดคล้องกัน ระหว่างตัวละครที่มีต่อกันในการดำเนินเรื่อง จากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการค้นหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของตัวผู้แสดง ตัวละครหลัก โดยมีพระนารายณ์ นางอัปสร นนทุก เป็นตัวประกอบในการศึกษา

จากการวางแผนในการทำความเข้าใจก่อนการนำไปสู่ภาษาท่าทางที่ใช้ในการสื่อสาร ได้มีการนัดหมายตัวนักแสดงและรวมกลุ่ม ศึกษาความเป็นมาของบทละครอย่างละเอียด ได้ให้นักแสดงได้แลกเปลี่ยนทัศนคติแสดงความคิดเห็น หาเหตุและผลสถานการณ์ในปัจจุบันที่สามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับบทละคร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ของนักแสดง ในการสร้างสรรค์และตอบความต้องการของผู้กำกับการแสดงได้

ตัวละคร “นนทุก” ได้ตีความจากบทละครและภูมิหลังของตัวละครสรุปได้ว่า นนทุกเป็นยักษ์ที่อยู่ในยักษ์ชั้นเทพ เป็นยักษ์ที่มีลักษณะเป็นที่น่ารังเกียจต่อผู้พบเห็น และมีหน้าที่คอยเฝ้าทางขึ้นลงประตูสวรรค์และคอยล้างเท้าให้เหล่าเทพเทวดาและนางฟ้า จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงการแสดง ช่วงที่ 1 นนทุกเป็นยักษ์ที่อยู่ในเขตของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการล้างเท้าให้แก่เหล่าเทพเทวดานางฟ้า ในช่วงที่ 2 นนทุกหลังจากได้นิ้วเพชร เป็นยักษ์ที่บ้าในอำนาจ ไม่สามารถควบคุมตัวเองในเรื่องของอารมณ์ในการละเมิดสิทธิ์ของสตรีรวมไปถึงเรื่องของอารมณ์การโกรธที่ไม่สามารถควบคุมจนขาดสติได้

ตัวละคร “พระนารายณ์” (นางอัปสร) ได้ตีความจากบทละครและภูมิหลังของตัวละครสรุปได้ว่า พระนารายณ์เป็นเทพชั้นสูงที่คอยช่วยในการแก้ไขปัญหาหรือเหตุร้ายที่เกิดบนชั้นฟ้า เป็นตัวละครที่มีความฉลาดคิดก่อนการปฏิบัติการอย่างลึกซึ้ง ตรวจสอบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อนำเหตุมาสร้างเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา เช่น การปลอมแปลงตัวเองเป็นนางนารายณ์ หรือสตรีที่งดงาม มีวัตถุประสงค์ในการหลอกล่อให้นนทุกรู้สึกหลงใหลและเกิดการกระทำตาม ในสิ่งที่นางอัปสรต้องการจะทำให้นนทุกสำนึกผิด

ตัวละคร “นางเทพอัปสร” หรือนางอัปสรคือพระนารายณ์ที่แปลงกายมาเป็นสตรีมีความสวยสดงดงาม ออกมาร่ายรำแสดงท่วงทีลีลาชวนให้หลงใหล เมื่อนางอัปสรปรากฏตัวขึ้นประสงค์เพื่อทำการสังหารนนทุก ในช่วงนี้บทในการแสดงคือเพลงแม่บท การรำแม่บทจะเป็นเพลงที่ในการฝึกหัดแม่ท่าและฝึกภาษาที่ใช้ในการร่ายรำ เพลงที่ใช้คือทำนองเพลงชมตลาดจะเป็นที่มีจังหวะพิเศษฉิ่งตัด 2 ชั้น เหมาะสำหรับการเคลื่อนไหวโดยจังหวะจะไม่ช้าหรือเร็วจนเกินไป สำหรับผู้เขียนได้มุ่งเน้นการสื่อความของผู้แสดงให้เกิดความรู้สึกกับเรื่องราว โครงสร้างร่างกาย การเคลื่อนที่และภาษาที่นำมาใช้ในการสื่อความหมาย จากภาษาเดิมในการรำแม่บทที่มีลักษณะการแสดงในปัจจุบัน แต่จะพัฒนาให้เกิดโครงสร้างใหม่ในรูปแบบการเกี้ยวพาราสีที่สามารถสื่อความระหว่างตัวละครให้ชัดเจนและเกิดความเข้าใจมากขึ้น

สำหรับแม่บทนางนารายณ์จะปรากฏตามบทละครมีจำนวน 8 คำกลอนโดยมีบทร้องอยู่ว่า

(แม่บทนางนารายณ์)

“...เทพนมปฐมพรหมสี่หน้า สอดสร้อยมาลาเฉิดฉิน
ทั้งกวางเดินดงหงส์บิน กินรินเลียบถ้ำอำไพ (รับ)
อีกช้านางนอนภมรเคล้า แขกเต้าผาลาเพียงไหล่
เมขลาโยนแก้วแววไว มยุเรศฟ้อนในนภาพร(รับ)
ยอดตองต้องลมพรหมนิมิต อีกทั้งพิศมัยเรียงหมอน
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร พระสี่กรขว้างจักรฤทธิรงค์(รับ)
ฝ่ายว่า นนทุก ก็รำตาม ด้วยความ พิศมัย ใหลหลง
ถึงท่า นาคา ม้วนหางลง ก็ชี้ตรง เพลาพลัน ทันใด

-ทำเพลงรัว-

จากบทละครที่กล่าวมานั้นได้เป็นบทละครที่กล่าวถึงกระบวนการรำของนางอัปสร ในเพลง “แม่บท”หรือแม่บทนางนารายณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการหลอกล่อ ให้นนทุกเกิดการสังหารตัวเองโดยการรำในลักษณะการรำเกี้ยวพาราสี การรำชมโฉมของนางอัปสรทำให้เกิดความหลงใหล จบด้วยกระบวนท่าสุดท้าย (ท่านาคาม้วนหาง) เพื่อให้ตัวละครชี้นิ้วลงเพลาหรือเข่าตัวเอง จึงเป็นสาเหตุทำให้นนทุกล้มและหมดฤทธิ์ เพื่อจบปัญหายักษ์อันธพาลให้หยุดการกระทำในสิ่งที่ส่งปัญหาให้กับสวรรค์ชั้นฟ้า

ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุที่ผู้เขียนจึงอยากทดลองสร้างท่ารำ และจัดตำแหน่งกระบวนการรำใหม่ให้ตัวละคร ทั้ง 2 มีการสื่อสาร และเกี้ยวพาราสีกันให้มากขึ้นในการรำ ช่วงนี้ ที่แตกต่างไปจากการรำที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมโดยการจัดโครงสร้างให้สมบูรณ์ เข้าใจและชัดเจน

ศิริมงคล นาฏยกุล (2557, หน้า 49, 54) ได้กล่าวถึงการเคลื่อนไหวร่างกายทางด้านนาฏยศิลป์ถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างสุนทรีย์ให้ปรากฏสู่สายตาของผู้ชมการแสดง เนื่องจากการเคลื่อนไหวร่างกายของมนุษย์ในรูปแบบการเต้น เป็นการคัดสรรการเคลื่อนไหวสรีระในส่วนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับ

จังหวะ พื้นที่บนเวที และพลังในการแสดงออกที่สอดประสานกับบุคลิคของตัวละคร และสถานการณ์ของตัวละคร ตามบทบาทที่นักแสดงได้รับมา แรงและรูปแบบพลังงานในการเคลื่อนไหวร่างกายสามารถแบ่งแรงได้ออกเป็น 2 ประเภท คือแรงอันเกิดจากอำนาจของจิตและแรงที่เกิดจากอำนาจของกฎธรรมชาติในการกำหนดและการสร้างแรงในการเคลื่อนไหวร่างกาย

สิ่งสำคัญผู้ศึกษาและผู้แสดงจะต้องมีลักษณะการใช้ท่าทางการเคลื่อนไหว และการใช้พื้นที่ในการแสดง การกำหนดการจัดวางโครงสร้างท่าที่เป็นมาตราฐาน มีความหมายที่ชัดเจนเกิดความเข้าใจได้ง่าย บวกกับการผสมผสานการสร้างแรงและพลังงานการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับเสียงดนตรีที่สามารถนำพาให้เกิดเรื่องราวความรู้สึกนึกคิดในรูปแบบต่าง ๆ ในขณะชมการแสดง จากการตีความของผู้กำกับและตัวนักแสดงได้

4. ดนตรีและการขับร้อง

ลักษณะของดนตรีและการขับร้องของละครรำเรื่องนนทุก การบรรเลงเพื่อการแสดงละคร โดยการกำหนดท่าทางให้สอดคล้องกับเสียงที่เกิดขึ้นจากเครื่องดนตรี ดนตรีคือเสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลงที่ทำให้เกิดความรู้สึกในเรื่องของอารมณ์ อาจทำให้เพลิดเพลิน หรือทำให้เกิดอารมณ์ รัก โศก หรือรื่นเริง เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง คือ วงปี่พาทย์ ไม่ได้บอกว่าแต่เพียงอารมณ์ความรู้สึดนึกคิด แต่ยังคงเป็นสิ่งที่คอยกำหนดลักษณะการสื่อความภาษาในการเคลื่อนไหวของผู้แสดง การแสดงละครรำเรื่อง “นนทุก” ได้มีความประสงค์ให้ละครรำเป็นที่เข้าใจแก่ผู้ชม และมีความรู้สึกเข้าใจในการชมละครรำเรื่อง“นนทุก”จึงได้มีการแบ่งรูปแบบการแสดงออกเป็นทั้งหมด 5 ช่วงเพลงการแสดงเพื่อต้องการให้เห็นลักษณะการแสดง ตามความต้องการของตัวละคร (พระนารายณ์ นางอัปสร นนทุก)

เพลงที่	เพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับการแสดง	สถานการณ์ที่คาดหวังจะได้จากการบรรเลง
เพลงที 1	เพลง กลม เพลง ตระนารายณ์ (ตระนิมิตร)	ฉากพระนารายณ์เดินทางมาเพื่อปราบนนทุก - แสดงความยิ่งใหญ่ของพระนารายณ์ในลักษณะกิริยาการเดินทาง
เพลงที 2	ร้องเพลง สีนวล	ฉากชมโฉมนางอัปสร - ชมโฉมความงามของพระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสรจากเพลงแสดงถึงความอ่อนช้อยสวยงาม
เพลงที 3	ร้องเพลงโอ้โลมฉิ่ง ร้องเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า	ฉากเกี้ยวพาราสี - นนทุกชื่นชมความงามของนางอัปสรออกมาเป็นความรักมีทำนองไพเราะอ่อนหวาน
เพลงที 4	เพลงชมตลาด เพลงรัว	ฉากหลอกล่อ - นางอัปสรใช้การร่ายรำที่งดงามหลอกล่อให้นนทุกกระทำตามเกิดความหลงใหล

เพลงที่	เพลงที่ใช้บรรเลงสำหรับการแสดง	สถานการณ์ที่คาดหวังจะได้จากการบรรเลง
เพลงที 5	บทพากย์เจรจาระหว่าง พระนารายณ์กับนนทุก ร้องเพลง บรเทศ	ฉากสังหาร - สนทนาถึงการกระทำผิดของนนทุก - การให้คำมั่นสัญญาในการชำระแค้นในภาคต่อไป - สังหารนนทุก

5.ลักษณะการฝึกซ้อมการแสดงในแต่ละครั้ง

จากการวางแผนการซ้อมได้แบ่งออกเป็น 2 ครั้ง เพื่อประสงค์เกิดการตีความของตัวละคร ปรับทัศนคติแสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับตัวละคร ความต้องการของตัวละครในการสื่อความหมาย ให้รูปแบบของการแสดงตรงไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการใช้ภาษาในการสื่อสารที่เข้าใจง่ายตรงประเด็น

ครั้งที่ 1 ฉากพระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสร

เหตุการณ์ที่ปรากฏ	บทละครรำ	เพลงที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง
เปิดตัวพระนารายณ์	องค์พระนารายณ์ฤทธิรอน รีบเร่งเร็วจรถึง บรรพตเชิงคีรี ด้วยพระองค์อิศวรเรืองศรี แจ้งเหตุพระจักกรี อสุรีนนทุกอันธพาล จงกำราบปัจจามิตรหักหาญ แล้วร่ายเวทย์อวตาล สังหารชีวินให้สิ้นไป	ร้องบทพากย์ พระนารายณ์
พระนารายณ์แปลง เป็นนางอัปสร	เป็นโฉมนางเทพ อัปสร อ้อนแอ้น อรชร เฉลิมศรี กรายกร ย่างเยื้อง จรลี ไปสู่ที่ นนทุก จะเดินมา	เพลงตระนิมิตร เพลงสีนวล

ครั้งที่ 2 ซ้อมคู่ฉากนาอัปสรพบนนทุก(ฉากเกี้ยวพาราสี)

เหตุการณ์ที่ปรากฏ	บทละครรำ	เพลงที่ใช้ในการดำเนินเรื่อง
นนทุกพบนางอัปสร	โฉมเอย โฉมเฉลา เห็นเจ้าแสนรัก สมัครสมาน จะขอสู่ อยู่ด้วย ยุพาพาน เยาวมาลย์ จงได้ปราณี	เพลง โอ้โลมฉิ่ง
นางอัปสรเจรจากับนนทุก	ซึ่งจะมา เป็นคู่ สู่สม ไม่นิยม ฤทธิไกร ชัยศรี แม้นรำได้อย่างเรา เข้าท่วงที จึงควรเป็นสามี ภริยา	เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า
นนทุกเจรจากับนางอัปสร	ขอเชิญเจ้า รำนำ จะรำตาม ให้งดงาม ต้องใจ ได้ทุกท่า ถ้าแม้นพี่รำงามตามสัญญา เจ้าอย่าคืน วาจา ให้ราคิน	ร้องร่าย
นนทุกรำตามนางอัปสรด้วยความหลงไหล	เทพพนม ปฐม พรหมสี่หน้า สอดสร้อย มาลา เฉิดฉิน ทั้งกวาง เดินดง หงส์บิน กินริน เลียบถ้ำ อำไพ อีกช้า นางนอน ภมรเค้า แขกเต้า ผาลา เพียงไหล่ เมขลา โยนแก้ว แววไว มยุเรศ ฟ้อนใน อัมพร ยอดตอง ต้องลม พรหมนิมิต อีกทั้ง พิศมัย เรียงหมอน ย้ายท่า มัจฉา ชมสาคร พระสี่กร ขดว้างจักร ฤทธิรงค์	ร้องเพลงชมตลาด
นางอัปสรประสงค์ลวงให้นนทุกใช้นิ้วเพชรชีตนเอง	ฝ่ายว่า นนทุก ก็รำตาม ด้วยความ พิศสมัย ใหลหลง ถึงท่า นาคา ม้วนหางลง ก็ชี้ตรง เพลาพลัน ทันใด ด้วยอำนาจ นิ้วเพชร สิทธิศักดิ์ ขายักษ์ หักลง ไม่คงได้ นนทุก ล้มคว่ำ คะมำไป ตกใจ ร้องระงม ไม่สมประดี	ร้องร่าย

บทละครที่ใช้ตีความ เป็นบทที่มีเนื้อร้องแบบเดิมแต่เพียงตัดบทบางส่วนออกและนำบทที่มีความเหมาะสมกับการสร้างสรรค์และต้องการให้รูปแบบการแสดงใหม่มีลักษณะที่เข้าใจชัดเจน ตรงประเด็นไม่สลับซับซ้อน ระหว่างผู้แสดงและเข้าชม ได้เน้นลักษณะการเคลื่อนไหวท่าทางให้ตรงกับบทร้องและทำนองเพลงที่ใช้ในการเคลื่อนที่ เพื่อบอกลักษณะอารมณ์ความต้องการของตัวละคร

จากการฝึกหัดท่ารำเพื่อปรับใช้ในการแสดงการวิเคราะห์ตีความตัวละคร หาลักษณะของการแปลงกาย การหลอกล่อ เพื่อเป็นแนวทางการฝึกพัฒนาตัวละครให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เกิดอะไรขึ้นขณะกระทำ ผู้กำกับลีลามองเห็นกลวิธีอย่างไรต่างจากผู้แสดงอย่างไร มีการเลือกโครงสร้างแบบไหนที่จะ ให้การรำชิ้นนี้ที่มีความเป็นละครที่ชัดเจน โดยการฝึกจากการศึกษาโครงสร้างท่าท่างและภาษาที่ใช้ในการดำเนินเรื่องราว

6. การฝึกหัดและการฝึกทักษะการเคลื่อนไหวผ่านกระบวนการตีความ

ช่วงที่ 1 ฝึกท่า *เทพนมประถมพรหมสี่หน้า* ฝึกทักษะการใช้ท่าแม่บทให้เกิดความเป็นมาตราฐาน ฝึกเชื่อมโยงโครงสร้างท่าให้ต่อเนื่องเป็นประโยค

ภาพที่ 1-3 ฝึกท่าเทพนมประถมพรหมสี่หน้า

โดย : มานิต เทพปฏิมาพร

ช่วงที่ 2 ฝึกตีบท “ฝ่ายว่านนทุกก็รำตาม” ฝึกการตีบทการใช้ท่าทางออกมาเป็นภาษา ทำให้เกิดการสื่อสารระหว่างตัวละคร แสดงถึงเจตนารมณ์ความต้องการ

ภาพที่ 4-6 ฝึกตีบทฝ่ายว่านนทุกก็รำตาม

โดย : มานิต เทพปฏิมาพร

ช่วงที่ 3 ฝึกท่า นาคาม้วนหางลง ก็ชี้ตรง เพลาพลัน ทันใด ฝึกทักษะการจัดวางองค์ประกอบการใช้พื้นที่ของตัวละครให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ภาพที่ 7-9 ฝึกท่านาคาม้วนหางลง ก็ชี้ตรง เพลาพลัน ทันใด

โดย : มานิต เทพปฏิมาพร

ช่วงที่ 1 - 3 ในการจัดองค์ประกอบการเคลื่อนไหวผ่านกระบวนการตีความเป้าหมายการซ้อม มีวัตถุประสงค์ในการเปิดตัวนักแสดงรวมถึงการแสดงที่อยู่ในแต่ละช่วงฉาก ว่าบทละครได้กล่าวถึงอะไร และมีวิธีการใดที่จะสามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจ โดยอธิบายถึงเหตุการณ์ความสอดคล้องของตัวละครในแต่ละตัว ได้แก่ พระนารายณ์ นางอัปสรและนนทุก โดยมีการทำความเข้าใจกับผู้แสดงถึงเหตุการณ์และผลของวัตถุประสงค์ในการสื่อสารอะไรกับคนดู และศึกษารูปแบบกระบวนการผ่านบทละครจนเกิดความสมบูรณ์ในแต่ละช่วง กระบวนการฝึกหัดขั้นพื้นฐานที่เป็นแบบมาตราฐานจะเกิดการฝึกทบทวน กระทำซ้ำจนกว่าผู้แสดงจะเกิดความชำนาญและเข้าใจ นำผลการฝึกหัดไปสู่การพัฒนา การสร้างสรรค์โครงสร้างใหม่ให้เกิดความหมายที่ชัดเจนและเข้าใจ

7. กระบวนท่าแบบเดิมไปสู่การสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบกระบวนท่าแบบใหม่

ช่วงที่ 1 พระนารายณ์แปลงเป็นนางอัปสร

แบบจารีตประเพณี	การสร้างสรรค์ใหม่	หมายเหตุ
 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	จากการวางแผนการสังหารนนทุก จากกระบวนการตีความตามบทละครนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ตัวละครนั้นจากชายเป็นหญิงคือพระนารายณ์เป็นนางนารายณ์ (นางอัปสร) โดยวิธีการเข้าออกด้านข้างของเวทีจากการสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบใหม่ ทิศทางที่ใช้จะเป็นลักษณะการเคลื่อนที่แบบวงกลมสองวงที่ใช้ในการแทนของตัวละคร วงใหญ่แทนลักษณะผู้ชายที่มีความแข็งแกร่งคือพระนารายณ์ วงเล็กแทนลักษณะผู้หญิงที่มีความอ่อนช้อย คือนางอัปสร เหตุผลคือต้องการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการสับเปลี่ยนพื้นที่ของตัวละคร เพื่อต้องการสื่อว่ามีการเปลี่ยนแปลงตัวละคร

ช่วงที่ 2 นนทุกเกี้ยวนางอัปสร

แบบจารีตประเพณี	การสร้างสรรค์ใหม่	หมายเหตุ
 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	แบบจารีตประเพณีการเกี้ยวพาราสีนั้นแต่เดิมการแสดงจะใช้ผู้แสดงที่เป็นชายและหญิงด้วยกระบวนการรำไม่สามารถมีการแตะเนื้อต้องตัว เป็นความยากลำบากต่อการสื่อสารที่ชัดเจนด้วยรูปแบบความเป็นจารีต การสร้างสรรค์ใหม่จึงมีแนวทางในการทำความเข้าใจในการวิเคราะห์ถึงความต้องการของตัวละครว่าเป็นอย่างไรมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไรแล้วนำมาสร้างเหตุและผลเพื่อนำไปสู่การกระทำให้เกิดขึ้นในโครงสร้างใหม่มิติใหม่ โดยวิเคราะห์กับเหตุการณ์ในปัจจุบันที่มีลักษณะการเกิดเหตุเดียวกัน ได้นำมาจัดองค์ประกอบให้เป็นภาษาที่เข้าใจได้ง่ายเกิดความรู้สึกคล้อยตามขณะการแสดงระหว่างตัวละคร

ช่วงที่ 3 นางอัปสรเกี้ยวนนทุก

แบบจารีตประเพณี	การสร้างสรรค์ใหม่	หมายเหตุ
 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร 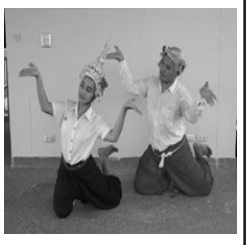 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	 โดย : มานิต เทพปฏิมาพร โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	แบบจารีตประเพณีจากบทละครได้ทำให้เห็นถึงการเกี้ยวพาราสีระหว่างตัวละครนางอัปสรกับนนทุก เกิดการกระทำให้ตกหลุมรักโดยลักษณะการรำแบบประเพณีนั้นโดยใช้เพลงแม่บทในการลอกเลียนแบบให้ตัวละคร เกิดการกระทำตามด้วยความหลงใหลในความงามของนางอัปสรจนกระทั่งเกิดการพิพากษาตัวเองด้วยความหลงใหล จากการสร้างสรรค์งานได้ให้ความสำคัญของกระบวนการหลอกล่อ กระบวนการรำแม่บทเล็กโดยการมุ่งเน้นโครงสร้างท่าทางที่สามารถสื่ออารมณ์ของการยั่วยวน แสดงความงามของสตรี ด้วยกิริยาการเคลื่อนไหวที่สง่างามเกิดความสมจริงจากการวิเคราะห์ลักษณะของตัวละครจึงทำให้เป็นสาเหตุของการหาโครงสร้างใหม่ในลักษณะต่าง ๆ ที่ให้ความหมายและสอดคล้องกับบทละครที่กำหนด

แบบจารีตประเพณี	การสร้างสรรค์ใหม่	หมายเหตุ
โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	เรื่องทิศทางมีการกำหนดการเกี้ยวพาราสีกันของตัวละคร ให้เกิดความรู้สึกตามว่าตัวละคร เกิดการกระทำสิ่งใด ให้ความหมายว่าอย่างไร ในการจัดโครงสร้างในแต่ละรูปของการจัดองค์ประกอบโครงสร้างท่ารำที่ได้จากการสร้างสรรค์มีความแตกต่างจากลักษณะเดิม ที่รำท่วงท่าตามบทร้องบทรำที่สื่อสารกับผู้ชมแต่เพียงอย่างเดียว ยังขาดเรื่องราวที่แท้จริงระหว่างผู้แสดงกับบทละคร ทั้งเหตุและผล รวมถึงการสื่อสารระหว่างตัวละครที่มีต่อกันได้แสดงถึง ความรู้สึก นึกคิด ความต้องการและการกระทำที่มีต่อกัน ที่ชัดเจน ตรงไป ตรงมา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ ท่ารำและโครงสร้างใหม่ ๆ จากพื้นฐานด้านนาฏศิลป์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาประกอบกัน
โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	
โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	โดย : มานิต เทพปฏิมาพร	

8. แผนภาพการแสดงลำดับฉากและตัวละครที่ผู้สร้างสรรค์กำกับการแสดง

ฉากที่ 1 ตัวพระนารายณ์

ภาพที่ 10 พระนารายณ์

โดย : กร ท่ากลาง

ฉากที่ 2 นางอับสร
ภาพที่ 11 นางอัปสร

ฉากที่ 3 นนทุกเกี้ยวนางอัปสร
ภาพที่ 12 นนทุกเกี้ยวนางอัปสร

โดย : กร ท่ากลาง

ฉากที่ 4 นางอัปสรและนนทุก
ภาพที่ 13 นางอัปสรและนนทุก

ฉากที่ 5 นนทุกเกี้ยวนางอัปสร
ภาพที่ 15 นนทุกเกี้ยวนางอัปสร

โดย : กร ท่ากลาง

9. บทสรุป

ผลจากการสร้างสรรค์ งานประเพณีให้อยู่ในรูปแบบใหม่ ได้หยิบยกเอาบทละครเรื่องนารายณ์ปราบนนทุกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาท่ารำ โดยยกประเด็นการกระทำของตัวละครมาสรุปด้วยเหตุและผลออกมาสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบใหม่

การสื่อความจากภาษาท่ารำ ได้ทราบถึงวิวัฒนาการของการรำ“แม่บท” ที่สามารถสื่อความจากภาษาท่าโดยศึกษาแม่ท่าอย่างละเอียด เพื่อเป็นแนวทางในการสื่อความหมาย ผลจากการศึกษาพบว่าแม่บทเป็นเพียง

โครงสร้างท่าที่ให้ความหมายแต่ยังขาดเรื่องความเข้าใจในโครงสร้างท่า ด้วยเป็นการสื่อสารทางร่างกาย โดยผ่านการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อให้ออกมาเป็นโครงสร้างที่ให้ความหมาย เกิดการสื่อความที่มีลักษณะคล้ายกับอวัจนภาษาที่เป็นการสื่อสารทางร่างกาย แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นท่าทางในลักษณะต่าง ๆ ของผู้แสดง

กระบวนการรำ การตีความ การวิเคราะห์ ลักษณะของตัวละคร อารมณ์ของตัวละคร บทละครและดนตรี โดยการใช้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวร่างกาย รวมถึงการจัดองค์ประกอบการใช้พื้นที่ของเวทีและการสื่อความของตัวละคร ซึ่งผลที่ได้ คืออารมณ์และกิริยาของตัวละครได้ตามความต้องการของผู้กำกับตรงตามบทละครที่ตีความให้สอดคล้องกับการเปรียบเทียบเรื่องราวในปัจจุบัน

ด้วยงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้เป็นลักษณะงานสร้างสรรค์เชิงทดลอง โดยเปิดการแสดง ณ หอศิลปะกรุงเทพฯ จำนวน 2 รอบ เมื่อจบการแสดงมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ชมและผู้กำกับ เพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานในครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

กรรณิการ์ อัศวดรเดชา. (2553). *การสื่อสารของมนุษย์*.กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด

ตำราฟ้อนรำ ฉบับเรียบเรียงในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย, 2466 : กรุงเทพ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรณธนาการ.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2516). *ศิลปะละคอนรำหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ่นส่วนจำกัดศิวพร.

สุภาวดี โพธิเวชกุล. (2559). *พัฒนาการแม่บทในนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพ : ฝ่ายธุรกิจมัลติมิเดียเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ศิริมงคล นาฏยกุล. (2557). *นาฏยศิลป์ตะวันตกปริทัศน์*. ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

อรวรรณ ขมวัฒนา และคณะ. (2550). *หนังสือชุด ลีลานาฏกรรม 1*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สกสค.ลาดพร้าว.